

Eklezjologia dokumentu Światowej Rady Kościołów *Ku wspólnej wizji Kościoła.*

Część druga: Geneza i podstawowe tezy dokumentu

Ecclesiology of the document of the World Council of Churches

„*The Church: Towards a Common Vision*”.

Part two: The origin and basic thesis of the document

Stanisław Sadowski

stassad@gmail.com

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Ur. 1982; prezbiter diecezji kieleckiej; 2006 uzyskał tytuł magistra na kierunku stosunki międzynarodowe (UJ); 2013 ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach (mgr teologii); po roku pracy duszpasterskiej rozpoczął studia doktoranckie w Instytucie Nauk Biblijnych KUL, gdzie uzyskał licencjat z teologii biblijnej; zainteresowania naukowe: eklezjologia, teologia biblijna.

Wymieniony w temacie artykułu dokument *Ku wspólnej wizji Kościoła* stanowi kamień milowy dialogu ekumenicznego, prowadzonego pod auspicjami Światowej Rady Kościołów, poświęconego spojrzeniu na Kościół jako rzeczywistość zbawczego działania Boga w świecie. Temat ten odwołuje się do najgłębszych pokładów poczucia eklezjalnej tożsamości członków poszczególnych Kościołów czy wspólnot kościelnych, a także odpowiada na pytania: kim jako Kościół jesteśmy?, jaką naturę ma ta rzeczywistość, którą określamy mianem Kościoła?

W publikacji zamieszczonej w poprzednim numerze „Nurtu”¹ przedstawiono zasadnicze treści refleksji eklezjologicznej, prowadzonej

¹ S. Sadowski, *Eklezjologia dokumentu Światowej Rady Kościołów „Ku wspólnej wizji Kościoła”*. Część pierwsza: *Zakorzenie w eklezjologiach wyznaniowych*, „Nurt SVD”, nr 1, 2018, s. 314-330.

w ramach Kościoła rzymskokatolickiego oraz wspólnot: prawosławnej, ewangelicko-augsburskiej i ewangelicko-reformowanej. Dokonana analiza pozwoliła wychwycić ważne różnice w patrzeniu na Kościół (jak choćby akcentowanie przez Kościół katolicki roli widzialnej jedności Kościoła zgromadzonego wokół następcy św. Piotra, eucharystyczny charakter eklezjologii prawosławnej, mocne akcentowanie we wspólnotach powstałych w wyniku reformacji roli Słowa Bożego oraz rozróżnienie przez nie rzeczywistości Kościoła widzialnego i niewidzialnego czy prawdziwego i fałszywego), ale również ukazać pewne elementy wspólne (np. dostrzeżenie działania Boga w Kościele, jego wspólnotowy charakter, odwołanie się przez niektóre wspólnoty do komunii jako obrazu opisującego Kościół).

Poniższa analiza, prezentując genezę dokumentu oraz jego podstawowe założenia eklezjologiczne, ma na celu ukazanie owocu dialogu, czyli próby wypracowania wspólnego dla wszystkich rozumienia tego, czym jest Kościół. Poprzednia publikacja posłuży jako punkt odniesienia. Pozwoli wskazać sposób zakorzenienia dokumentu w poszczególnych doktrynach. Ponadto ukaże, na ile udało się w zasadniczo różnych spojrzeniach na Kościół odnaleźć wspólny mianownik, a także uwypukli punkty pozostające przyszłym wyzwaniem, które stanowią w tym momencie różnice nie do pogodzenia. Na koniec zostanie podjęta próba oceny znaczenia dokumentu dla teologii i życia Kościoła.

Eklezjologia w dokumentach Światowej Rady Kościołów

Podobnie jak wiele innych dokumentów, opracowanych w ramach Światowej Rady Kościołów, tak tekst *Ku wspólnej wizji Kościoła* zawiera dodatek, w którym opisany został proces jego powstania, główne założenia oraz cele, jakie przyświecały jego autorom². Umieszczając w dokumencie taką notę, autorzy podkreślili w ten sposób jej doniosłość dla zrozumienia rezultatu ich prac³.

Nota informuje, że wspólnoty kościelne, zebrane w Światowej Radzie Kościołów, czują się wezwane do poszukiwania zbieżności i większego konsensusu w odniesieniu do kwestii eklezjologicznych,

² Podobnie jest np. w *One Baptism: Towards Mutual Recognition*, FO/2006:14, *Appendix II*.

³ Poniższe przedstawienie genezy dokumentu bazuje na tej notce, chyba że wskazano inaczej. Krótkiego przedstawienia genezy omawianego dokumentu dokonał także Piotr Jaskóła w ogólnej prezentacji uzgodnienia (P. Jaskóła, *Ku wspólnej wizji Kościoła – nowy dokument Światowej Rady Kościołów*, „Roczniki Teologiczne”, t. 62, nr 7, 2015, s. 41-44).

które je dzielą. W tym kontekście postawiono pytania o to, czym jest Kościół i jaka jest jego rola w Bożym planie. Zauważono, że sytuacja podziału, w jakiej Kościoły musiały na te pytania odpowiadać, nie jest sytuacją normalną. Tym też argumentuje się duże zainteresowanie eklezjologią w ramach ruchu ekumenicznego. Jest to ważne stwierdzenie, które ukazuje doświadczenie podziału jako coś, co bywa postrzegane w sposób negatywny.

Proces wielostronnego dialogu, dotyczącego eklezjologii, sięga Światowej Konferencji do spraw Wiary i Ustroju i 1927 roku, kiedy to zagadnienie Kościoła umieszczono wśród tematów, którymi miano się zajmować w ramach prac Konferencji. Rozwój refleksji eklezjologicznej przebiegał wieloma etapami. Ważnym momentem było uzgodnienie tekstu *Chrzest, Eucharystia i posługiwanie duchowne*⁴, przyjętego w 1982 roku. Szczególnie problematyka posługiwania duchownego bezpośrednio łączy się z zagadnieniem Kościoła i jego struktury. Jednakże istotne znaczenie tego tekstu wynika w dużej mierze z wykazania znacznego stopnia zbieżności w nauce o Eucharystii i chrzcie.

W 1993 roku na konferencji Komisji Wiara i Ustrój w Santiago de Compostela dokonano przeglądu odpowiedzi nadesłanych przez Kościoły w odniesieniu do tego dokumentu. Konkluzje zawierały sugestie dotyczące dalszych badań nad kilkoma zasadniczymi tematami eklezjologicznymi, wśród których znajdowały się: rola Kościoła w zbawczym planie Boga, *koinonia* jako obraz Kościoła, Kościół jako *creatura verbi*, Kościół jako sakrament Bożej miłości dla świata, Kościół jako pielgrzymujący Lud Boży, Kościół jako znak prorocki i sługa zbliżającego się Królestwa Bożego. Podjęto jednocześnie decyzję o zainicjowaniu nowego studium eklezjologicznego. Moment ten traktuje się jako rozpoczęcie procesu, którego zakończenie nastąpiło w 2012 roku w postaci publikacji dokumentu *The Church: Towards a Common Vision*. W ramach tych działań opublikowano szereg dokumentów studyjnych. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują *Natura i cel Kościoła. Etap na drodze do wspólnego oświadczenia*⁵ oraz *Natura i misja Kościoła. Etap na drodze do wspólnego oświadczenia*⁶. Drugi z dokumentów zbudowany był z czterech rozdziałów: „Kościół Trójjedynego Boga”, „Kościół w historii”, „Życie komunii w i dla świata” oraz „W świecie i dla świata”.

⁴ P. Kantyka i in., *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne: dokument z Limy 1982*, Lublin 2012 [dalej: BEM].

⁵ *The Nature and Purpose of the Church. A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper, t. 181, Geneva 1998.

⁶ *The Nature and Mission of the Church. A Stage on the Way to a Common Statement* [dalej: NMK], Faith and Order Paper, t. 198, Geneva 2006.

Co istotne, krytykowano użycie rozgraniczenia na naturę i misję, wykazując, że misyjność Kościoła leży w jego naturze. Przyczyniło się to do rezygnacji z dotychczasowego tytułu. Kilkuletni proces konsultacji i nadsyłania ocen tego opracowania przez przedstawicieli poszczególnych Kościołów, instytuty badawcze, a także indywidualne osoby zakończył się przedstawieniem ostatecznego projektu Grupie Roboczej do spraw Eklezjologii Komisji „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów na spotkaniu we Freisingu w Niemczech w marcu 2012 roku. Dokonano tam ustalenia ostatecznego tekstu, który przedłożony został do akceptacji Komisji Stałej Komisji Wiary i Ustroju podczas jej spotkania na wyspie Penang w Malezji 21 czerwca 2012 roku, gdzie został on jednogłośnie zatwierdzony pod obowiązującym dziś tytułem *The Church: Towards a Common Vision*⁷. Od tego miejsca dokument jest określany mianem tekstu z Penang czy też dokumentu z Penang, tak jak tekst *Chrzest, Eucharystia i postępowanie duchowne* określany był mianem dokumentu z Limy⁸.

Dokument stanowi zapis ustalonych zbieżności doktrynalnych. Jak podkreśla się we wstępie, nie prezentuje on pełnego konsensusu w odniesieniu do wszystkich poruszanych kwestii, jednakże jest czymś więcej niż tylko zwykłym instrumentem, mającym stymulować dalszą pracę. Pokazuje on, jak daleko postąpiły wspólnoty chrześcijańskie w rozumieniu Kościoła. Uwidacznia więc postęp, jaki poczyniono, kiedy prezentuje punkty zbieżne. Podkreśla także to, co jeszcze pozostało do zrobienia, prezentując różnice w rozumieniu poszczególnych aspektów rzeczywistości Kościoła⁹. Stanowi także zaproszenie skierowane do liderów, teologów i wiernych wszystkich Kościołów do poszukiwania jedności, o którą modlił się Pan Jezus¹⁰. Te stwierdzenia pozwalają wstępnie poznać, w jaki sposób sami autorzy dokumentu traktują swoje dzieło.

Można powiedzieć, że omawiany tekst jest podsumowaniem około 90 lat dialogu w dziedzinie eklezjologii. Prezentując

⁷ *The Church: Towards a Common Vision*, vol. Gen 06, b.m.w. 2012 [on-line], http://www.oecumene.nl/files/Documenten/The_Church_-_Towards_a_common_Vision.pdf [dostęp: 7.01.2017], [dalej: CTCV].

⁸ Por. *Faith and Order Commission Completes the Document "The Church: Towards a Common Vision"* [on-line], <https://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/faith-and-order-commission-completes-the-document-2011-the-church-towards-a-common-vision2011> [dostęp: 7.01.2017]. Por. <https://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/central-committee-appreciates-faith-and-order-convergence-text> [dostęp: 7.01.2017].

⁹ Por. CTCV, *Introduction*.

¹⁰ Por. CTCV, nr 8.

kompleksowe do niej podejście, uwzględni dorobek pokrewnych wątków prac, prowadzonych przez Komisję Wiara i Ustrój.

Podstawowe tezy eklezjologiczne dokumentu

The Church: Towards a Common Vision

Ważne treści ujawnia sama kompozycja dokumentu¹¹, który został podzielony na cztery rozdziały. Pierwszy zatytułowany jest „Misja Boga i jedność Kościoła”. Rozdział ten traktuje o miejscu Kościoła w zamyśle Bożym i jego misji w historii. Wskazuje także na znaczenie jedności Kościoła. Drugi rozdział – „Kościół Trójjedynego Boga” – porusza zagadnienie odczytywania woli Bożej w stosunku do Kościoła oraz ukazuje go jako znak i sługę Bożego zamysłu w świecie. Mowa tu także o przymiotach Kościoła. W rozdziale tym omówiono również dwa bardzo ważne aspekty komunii, jakimi są relacja różnorodności do pozostawania w komunii oraz komunii Kościołów lokalnych i ich relacja do Kościoła powszechnego.

Kolejny rozdział – „Kościół: Wzrastając w komunii” – ujmuje Kościół w jego dążeniu do osiągnięcia jedności przez pryzmat zasadniczych elementów eklezjalnej komunii, jakimi są: wiara, sakramenty, charakter i miejsce posługiwania duchownego w życiu Kościołów.

Ostatni rozdział, „W świecie i dla świata”, zawiera spostrzeżenia, które dotyczą Bożego planu w stosunku do Kościoła w kontekście Królestwa Bożego. Ukazuje on także wyzwania moralne, przed jakimi stoi Kościół w dzisiejszym świecie, oraz jego miejsce we współczesnym społeczeństwie.

Już sama analiza tytułów poszczególnych rozdziałów ujawnia pewną zbieżność perspektywy dokumentu z ważną – szczególnie dla eklezjologii katolickiej i prawosławnej – perspektywą komunii,

¹¹ Dla porównania można przytoczyć tytuły rozdziałów Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* oraz *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Konstytucja soborowa zawiera osiem rozdziałów: *Misterium Kościoła, Lud Boży, O hierarchicznym ustroju Kościoła, a w szczególności o episkopacie, Katolicy świeccy, Powszechne powołanie do świętości w Kościele, Zakonnicy, Eschatologiczny charakter Kościoła pielgrzymującego i jego jedność z Kościołem w niebie, Błogosławiona Maryja Dziewica Boża Rodzicielka w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Katechizm Kościoła Katolickiego naukę o Kościele dzieli z kolei na sześć paragrafów: *Kościół w zamyśle Bożym, Kościół – Lud Boży, Ciało Chrystusa, świętynia Ducha Świętego, Kościół jest jeden, święty, powszechny i apostołski, Wierni, hierarchia, świeccy, życie konsekrowane, Komunia świętych, Maryja – Matka Chrystusa, Matka Kościoła*. Na podstawie tych dwóch wykazów można się zorientować, jakie są zasadnicze treści katolickiej refleksji nad Kościołem.*

ale także uwypukla zakorzenie wizji Kościoła w odczytywaniu zamysłu Bożego względem świata i wiernych w nim żyjących.

Jak każde działanie ekumeniczne, tak i ten dokument ma za swoją podstawę chęć wypełniania woli Bożej, deklarowaną przecież w codziennej modlitwie – „bądź wola Twoja”. Wolą tą, objawioną przez Chrystusa w Jego modlitwie wypowiedzianej w przeddzień rozpoczęcia wydarzeń paschalnych, była jedność jego uczniów¹².

Zasadniczą perspektywą eklezjologiczną, przyjętą w dokumencie, jest eklezjologia komunii. Przejawia się to w wielu fragmentach tekstu oraz jego kompozycji¹³. Przez poszczególne elementy przebija także prawda o tym, że Kościół stanowi dar Boga i pochodzi z Jego inicjatywy. Nie jest tylko jakimś socjologicznym fenomenem, ale prawdziwym Ciałem Chrystusa¹⁴.

Autorzy zauważają, że chrześcijańskie rozumienie Kościoła jest zakorzenie w wizji Bożego planu, obejmującego losy całego stworzenia oraz przewidującego panowanie Bożego Królestwa, obiecanego i zmanifestowanego przez Jezusa Chrystusa. Stworzenie człowieka na obraz i podobieństwo Boże czyni go zdolnym do komunii (gr. *koinonia*) z Bogiem i drugim człowiekiem¹⁵.

Mimo to Bóg pozostał wierny swoim obietnicom i zamierzeniom. Historię zbawienia ukazano jako działania Boga w historii, mające na celu przywrócenie utraconej komunii. Znalazły one swoje wypełnienie we wcieleniu i Misterium Paschalnym Jezusa Chrystusa. Kościół, stanowiąc Mistyczne Ciało Chrystusa, uczestniczy w Bożym dziele leczenia zniszczonego świata. Czyni to mocą Ducha Świętego. Źródło wspomnianej komunii stanowi życie Trójcy Świętej. Owa komunია jest zarówno darem Bożym, jak i zadaniem, które polega na tym, by nieść ją zranionej i podzielonej ludzkości w nadziei pojednania i uzdrowienia¹⁶. Powyższe spojrzenie odpowiada katolickiemu ujęciu

¹² Por. CTCV, *Introduction*.

¹³ Więcej na ten temat można przeczytać [w:] K. Leśniewski, *Wpływ obrazów Kościoła na trynitarną wrażliwość chrześcijan. Dokument «Ku wspólnej wizji Kościoła» w świetle eklezjologii prawosławnej*, „*Studia Oecumenica*”, nr 14, 2014, s. 108-115; A. Malina, *Komunijna interpretacja Kościoła w dokumencie «The Church: Towards a Common Vision»*, „*Roczniki Teologiczne*”, t. 62, nr 7, 2015, s. 59-73.

¹⁴ Obraz ten jest również wprost wymieniany jako jeden z obrazów używanych przez wspólnoty chrześcijańskie do wyrażenia rzeczywistości Kościoła. Zob. CTCV, nr 21.

¹⁵ Por. CTCV, nr 1. Podobnie stwierdza dokument Papieskiej Komisji Biblijnej o biblijnych korzeniach chrześcijańskiej moralności. Zob. Papieska Komisja Biblijna, *Biblia a moralność. Biblijne korzenie postępowania chrześcijańskiego*, Kielce 2009, nr 8.

¹⁶ Por. CTCV, nr 1.

Kościół pojętego jako komunია, ale także koresponduje z prawosławnym przywiązaniem do dogmatu trynitarnego i jego akcentowaniem w teologii i życiu Kościoła¹⁷.

W czasie ziemskiego posługiwania Jezus głosił Ewangelię o królestwie i leczył wszystkie choroby (por. Mt 9,35-36). Posłał też swoich uczniów, aby umocnieni Duchem Świętym czynili to samo, co On (opis posłania uczniów zawierają wszystkie Ewangelie). Z kolei w *Dziejach Apostolskich* (Dz 1,7-8) jest mowa o tym, że Jezus przed wniebowstąpieniem obiecuje posłać Ducha Świętego, dzięki któremu uczniowie będą mogli zanieść świadectwo o Chrystusie aż po krańce ziemi¹⁸.

Nakaz misyjny Jezusa, który znajduje się w Mt 28,16-20, został zinterpretowany jako tekst, wskazujący na oczekiwania Chrystusa w stosunku do Kościoła. Ma on być wspólnotą świadectwa, głoszącą królestwo i zapraszającą wszystkich ludzi do zbawczej wiary, a także wspólnotą kultu, wprowadzającą w swoje szeregi nowych członków przez chrzest w Imię Trójcy Świętej. Wreszcie Kościół ma być wspólnotą nauczania, w której Apostołowie prowadzą wiernych do zachowania wszystkiego, co polecił Jezus¹⁹.

Apostołowie powierzoną im misję podjęli dzięki umocnieniu Duchem Świętym w wydarzeniu Pięćdziesiątnicy. Zwraca się uwagę na nierozłączność dzieła Bożego w Jezusie Chrystusie przez Ducha Świętego i w rzeczywistości Kościoła. Mowa tu o zbawczym dziele Trójcy Świętej, zasadniczym dla rozumienia Kościoła, który zakorzeniony jest w wewnątrztrynitarnym planie zbawienia ludzkości²⁰. To ważne stwierdzenie odpowiada bardzo prawosławnej wrażliwości.

Interesujące spostrzeżenie poczyniono na bazie tekstu Łk 4,18-19 (por. Iz 61,1-2). Zwrócono uwagę, że Jezus opisuje słowami proroka Izajasza tu swoją misję jako głoszenie wolności więźniom, przywracanie wzroku niewidomym, uwalnianie uciśnionych z opresji, ogłaszanie roku łaski od Pana. Zauważono, że Kościół bierze udział w posłannictwie Chrystusa i pełni rolę pośrednika między Bogiem i stworzeniem. Stąd w sercu powołania Kościoła leży głoszenie Królestwa Bożego zainaugurowanego w Jezusie Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym²¹. Kościół misję tę wypełnia w historii w różnych warunkach i podejmuje różne wyzwania. Jednym z nich był zróżnicowany kontekst językowy oraz kulturowy²².

¹⁷ Por. K. Leśniewski, *Wpływ obrazów Kościoła...*, art. cyt., s. 111.

¹⁸ Por. CTCV, nr 2.

¹⁹ Por. tamże.

²⁰ Por. CTCV, nr 3.

²¹ Por. CTCV, nr 4.

²² Por. CTCV, nr 5-7.

W dokumencie podkreślono zasadnicze znaczenie widzialnej jedności Kościoła, która od samego początku napotykała na trudności, o czym świadectwo dają już *Dzieje Apostolskie* i *List do Galatów*, opisujące napięcia powstałe w związku z prowadzeniem misji wśród pogan (por. Dz 15; Ga 1-2)²³. Uwypuklono, że widzialna jedność wymaga od Kościołów uznania w sobie nawzajem autentycznej obecności przymiotów Kościoła (jedności, świętości, powszechności i apostołskości), zawartych w *Credo nicejsko-konstantynopolitańskim*. Uznanie to może czasem zależeć od pewnych zmian w doktrynie, praktyce czy posłudze w ramach danego Kościoła. Stanowi ponadto wyzwanie dla Kościołów²⁴.

W odniesieniu do tego zagadnienia warto wskazać, że część Kościołów uznaje np. istnienie Kościoła Chrystusowego tylko i wyłącznie w ramach własnej wspólnoty, inne uznają istnienie innych wspólnot eklezjalnych niż ich Kościół, jednak stwierdzają, że we wspólnotach tych brak jest wszystkich zasadniczych elementów, tworzących Kościół. Jeszcze inne wspólnoty połączyły się w różne zgromadzenia, obejmujące czasem dzielenie kultu. Inne wierzą z kolei, że Kościół Chrystusa jest obecny we wszystkich wspólnotach, które w przekonujący sposób przedstawiają się jako chrześcijanie. Następni twierdzą, że Kościół jest niewidzialny i stąd nie może być odpowiednio zidentyfikowany jego zakres w trakcie ziemskiego pielgrzymowania²⁵. Co ciekawe, autorzy dokumentu nie przyporządkowują w sposób wyraźny poszczególnych poglądów do danego wyznania, a jedynie ukazują ich różnice.

W rozdziale drugim dokumentu znajdujemy opis poszczególnych obrazów oraz przymiotów Kościoła. Uczestnicy dialogu wyrażają uwagi, wprost odwołujące się do postanowień Soboru w Konstantynopolu (381 rok), po którym do większości liturgii inkorporowano ustalony tam tekst *Credo*, wyznający wiarę w jeden, święty, powszechny i apostołski Kościół.

Autorzy dokumentu te ważne elementy eklezjalności poszczególnych wspólnot chrześcijańskich traktują jako nierozłączne i powiązane ze sobą. Przedstawione są one jako dar Boży i zadanie dla Kościoła,

²³ Por. CTCV, nr 8.

²⁴ Por. CTCV, nr 9.

²⁵ Por. CTCV, nr 10. W artykule *Eklezjologia dokumentu Światowej Rady Kościołów „Ku wspólnej wizji Kościoła”*. Część pierwsza..., art. cyt., zwrócono uwagę na zasadnicze założenia eklezjologiczne czterech wyznań chrześcijańskich. Ukazano tam pewne różnice w spojrzeniu na Kościół, których nie udało się pokonać w dialogu. Kwestie te – jak widać – nadal dzielą chrześcijan.

aby stale i w pełni je realizował²⁶. Przymioty Kościoła można odnosić do odpowiednich przymiotów Boga.

Jedność Kościoła wynika z jedności Boga. Stąd jedna jest także wiara apostołska, jedno nowe życie w Chrystusie i jedna nadzieja dla Kościoła. Jezus modlił się o jedność uczniów i posłał swego Ducha, aby uczynił z nich jedno ciało (por. 1Kor 12,12-13). Obecne podziały stoją w opozycji do tej jedności i z nią kontrastują²⁷. Interesujące jest, że w dokumencie *Natura i misja Kościoła* odnoszono się także do przyczyn podziałów w Kościele, przypisując je częściowo grzechowi, częściowo zaś szczeremu dążeniu do prawdy. Dokument *Ku wspólnej wizji Kościoła* nie zawiera już takiego odniesienia. Cytuje się tu jedynie fragment opracowania *Called to Be One Church*, mówiący o konieczności przewycięzania podziałów, by nie miały one ostatniego słowa²⁸. Mimo tych różnic wszystkie Kościoły uważają się za powstałe na bazie jednej Ewangelii (por. Gal 1,5-9). Ponadto w dokumencie zwraca się uwagę na ich zjednoczenie w wielu aspektach życia²⁹.

Świętość Kościoła wynika ze świętości Boga. Jezus Chrystus oddał życie za Kościół, aby go uświęcić i oczyścić (por. Ef 5,26). Świętość Kościoła jest widoczna w świadectwie ludzi świętych w każdym pokoleniu, a także w słowach i działaniach podejmowanych przez Kościół w Imię Boga Najświętszego. Jednakże grzech sprzeciwia się naturze i powołaniu Kościoła i wciąż zniekształca życie wierzących. Stąd posługa świętości polega też na nieustannym wzywaniu ludzi do nawrócenia, odnowy i reformy³⁰.

Powszechność Kościoła została powiązana z nieograniczoną dobrocią Boga, który pragnie zbawienia wszystkich ludzi i by wszyscy doszli do poznania prawdy (por. 1Tm 2,4). Przez ożywczą moc Boga misja Kościoła przekracza wszelkie bariery. W dokumencie zdecydowano się na podanie pewnego kryterium katolicyzacji, czyli powszechności Kościoła. Powołując się na św. Ignacego z Antiochii określono, że Kościół tam jest katolicki, gdzie obecne jest całe misterium Chrystusa. Obecność ta najbardziej uwidacznia się w Eucharystii. Widać tu elementy tzw. eklezjologii eucharystycznej. Zwrócono jednak uwagę, że zasadnicza powszechność Kościoła jest podważana i zagrożona, gdy dopuści się do sytuacji, w której różnice (np. kulturowe) zmieniają się w podziały. Wynika z tego wezwanie, skierowane do wszystkich

²⁶ Por. CTCV, nr 22.

²⁷ Por. tamże.

²⁸ Por. NMK, nr 53; CTCV, nr 22.

²⁹ Por. CTCV, nr 22.

³⁰ Por. tamże.

chrześcijan, by usunęli przeszkody na drodze do przyjęcia pełni prawdy i życia prawdą powierzoną Kościołowi mocą Ducha Świętego³¹.

M. Składanowski zwraca uwagę, że obok zagadnień doktrynalnych tym, co dzieli dzisiejsze Kościoły i wspólnoty kościelne, są kwestie etyczne. Ze względu na różną dyscyplinę Kościołów oraz wytyczne, dawane wiernym, stanowią one duże wyzwanie w dialogu³². Niejednokrotnie kwestie etyczne zdają się mieć związek ze wspomnianymi wyżej różnicami kulturowymi.

Przymiot apostołowości Kościoła wywodzi się z woli Bożej przez fakt, że Ojciec posłał Syna, by ustanowił Kościół. Wcielony Syn Boży wybrał Apostołów i proroków (*sic!*), umocnionych w wydarzeniu Pięćdziesiątnicy darami Ducha Świętego, aby służyli za fundament budowli Kościoła i nadzorowali jego misję (por. Ef 2,20; Ap 21,14; *List do Koryntian* Klemensa Rzymskiego, 42). Z tej wiary wypływa wezwanie wspólnoty chrześcijańskiej do wierności apostołskim korzeniom. Dokument zawiera ogólne odniesienie do budzącej kontrowersje kwestii sukcesji apostołskiej. Znajduje się tu sformułowanie, że z pomocą Ducha Świętego służy ona apostołowości Kościoła. Ponadto zwraca się uwagę, że niewierność w dziedzinie kultu, świadectwa czy posługi sprzeciwia się realizacji przymiotu apostołowości Kościoła³³.

W podsumowaniu stwierdza się, że Kościół nie stanowi sumy osób, lecz jest komunią (wspólnotą) z Trójjedynym Bogiem i komunią z innymi ludźmi, biorącymi udział w życiu i misji Kościoła (por. 2P 1,4). Bóg w Trójcy Jedynek jest zatem źródłem i punktem skupiającym komunię eklezjalną. Stąd Kościół stanowi zarówno rzeczywistość Bożą, jak i ludzką³⁴. W tym krótkim stwierdzeniu, przyjętym w dokumencie, dostrzec można przejaw nauki katolickiej i prawosławnej, które te prawdy mocno akcentują, kiedy wskazują na podwójny – bosko-ludzki, Bożo-człowieczy czy teandryczny – charakter Kościoła³⁵. Jednocześnie stwierdzenie to staje się wspólnym mianownikiem wszystkich eklezjologii, które różnie ujmują działanie Boże w Kościele czy relację Kościoła widzialnego i niewidzialnego, ale zgadzają się na to, iż Kościół jest nie tylko rzeczywistością ludzką, lecz także Bożą.

³¹ Por. tamże.

³² M. Składanowski, *Unity of the Church vs. Ethical Differences. Difficulties Associated with and the Prospects for the Document «The Church: Towards the Common Vision»*, „Oecumenica”, t. 14, 2014, s. 91-98.

³³ Por. CTCV, nr 22.

³⁴ Por. CTCV, nr 23.

³⁵ Zob. S. Sadowski, *Eklezjologia dokumentu Światowej Rady Kościołów „Ku wspólnej wizji Kościoła”*. Część pierwsza..., art. cyt.

Zostaje to doprecyzowane w stwierdzeniu, iż Kościół zawiera pewną jakość duchową i transcendentną, której nie można dostrzec, kiedy patrzy się na jego widzialne przejawy. Podkreśla się jednak, iż wymiarów ziemskiego i duchowego nie można rozdzielać. Prawda ta, gdyby miała być zestawiona z nauką Kościołów wyrosłych z reformacji o rozróżnieniu Kościoła widzialnego i niewidzialnego lub prawdziwego i fałszywego, może stanowić pewne wyzwanie dla wspólnot protestanckich. Prezentowana jest ona bowiem w kontekście nowotestamentalnego terminu *mysterion*, który odnoszony zostaje do Bożego planu zbawienia w Chrystusie (por. Ef 1,9; 3,4-6) i do relacji między Chrystusem i Kościołem. Jednocześnie wrażliwości poreformacyjnej zdaje się bardziej odpowiadać zdanie mówiące o tym, że struktury organizacyjne Kościoła należy widzieć i oceniać w świetle Bożego daru zbawienia w Chrystusie, celebrowanego w liturgii. Stwierdza się dalej, że Kościół, który urzeczywistnia misterium zbawienia i przekształcenia (*transfiguration*) ludzkości, uczestniczy w misji Chrystusa, określonej w 2Kor 5,18-21 i Rz 8,18-25, polegającej na pojednaniu świata z Bogiem oraz ludzi między sobą³⁶.

W dokumencie nie zostały pominięte różnice w podejściu do widzialnej struktury Kościoła. Zauważa się tam wielość spojrzeń na relację pomiędzy działaniem w Kościele Ducha Świętego a jego strukturami organizacyjnymi. Jak zauważa P. Kantyka, wyliczone tu stanowiska, choć nie przyporządkowane do poszczególnych wyznań, dają się łatwo przyporządkować to poszczególnych konfesji. Są one rozpięte między uznaniem, iż zasadnicze elementy struktury Kościoła były wprost ustanowione przez Chrystusa i stanowiły Jego zamiar (stanowisko odzwierciedlające naukę katolicką i prawosławną), a przekonaniem, że ustrój Kościoła może przybierać różne formy, a nawet iż żaden ustrój Kościoła nie może być przypisany woli Bożej (stanowisko protestantów i przedstawicieli tzw. wolnych Kościołów)³⁷.

Ukazany w takiej perspektywie Kościół może być traktowany i opisywany jako sakrament. W tym względzie osiągnięty został znaczny stopień zbieżności. Ukazuje on, że użycie kategorii sakramentu do opisu rzeczywistości Kościoła „pozwała określić właściwą relację między misteryjnym aspektem Kościoła a postrzeganiem go jako historyczny Lud Boży”³⁸. W dokumencie przytacza się kilka odmiennych

³⁶ Por. CTCV, nr 26.

³⁷ Por. CTCV, nr 24; P. Kantyka, *Towards the Reconciliation of Ministries. Apostolic Succession and Mutual Recognition of Ministry from «Unitatis redintegratio» to «The Church: Towards a Common Vision»*, „Oecumenica”, t. 14, 2014, s. 59.

³⁸ R. Porada, *Kościół jako sakrament zbawienia w świetle uzgodnienia «Ku wspólnej*

stanowisk w odniesieniu do szczegółowego rozumienia tego pojęcia. Jedni używają określenia „Kościół jako sakrament”, ponieważ rozumieją Kościół jako „skuteczny znak i środek do osiągnięcia komunii ludzi między sobą przez ich komunie z Bogiem w Trójcy Jedynym”³⁹. Odmienne stanowisko zajmują ci, którzy obawiają się, że użycie tego określenia mogłoby zaciemnić rozróżnienie między Kościołem jako całością a poszczególnymi sakramentami oraz groziłoby przeoczeniem faktu, że grzech wciąż jest obecny wśród członków wspólnoty. Znalaziono jednak stwierdzenie, w odniesieniu do którego wszyscy są zgodni. To Bóg jest sprawcą (*author*) zbawienia. Różnice obejmują tylko rozumienie natury i roli Kościoła oraz jego obrzędów w zbawczym dziele⁴⁰. Ci jednak, którzy takiego określenia używają, wcale nie negują unikalnej „sakramentalności” poszczególnych sakramentów⁴¹.

Choć występuje zbieżność poglądów w odniesieniu do tego, że Kościół jest przestrzenią, w której się spotyka się boskość z człowieczeństwem, jednocześnie zauważa się różnice, a nawet sprzeczność opinii w odniesieniu do sposobu, w jaki działanie Ducha Świętego w Kościele ma się do jego instytucjonalnego wymiaru i ustroju. Wyszczególniono następujące stanowiska: rozumienie zasadniczych aspektów ustroju Kościoła jako zamierzonych i raz na zawsze ustanowionych przez Chrystusa, a przez to niepodważalnych oraz niemożliwych do zmiany ludzkim ustanowieniem; uznanie, że ustrój Kościoła może przybierać różne formy i nadal pozostawać w zgodzie z zamiarem Bożym; przekonanie, że żadna forma organizacji Kościoła nie może zostać przypisana woli Bożej. Ponadto niektórzy uważają, że wierność Ewangelii może wymagać w określonej sytuacji złamania instytucjonalnej kontynuacji (niewątpliwie stanowi to odbicie doświadczeń reformacji), podczas gdy Kościoły przedreformacyjne pozostają na stanowisku, że wierność taka może być zachowana poprzez rozwiązywanie trudności bez rozłamów, prowadzących do oddzielenia się części Kościoła⁴².

wizji Kościoła», „Studia Oecumenica”, t. 14, 2014, s. 79.

³⁹ Zob. CTCV, nr 27.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Por. komentarz do nr. 27, CTCV.

⁴² Por. CTCV, nr 24. Powyższemu zagadnieniu poświęcono komentarz, w którym odniesiono się do pytania, w jaki sposób kontynuacja i zmienność w Kościele odnoszą się do woli Bożej. Zauważono, że ta sama intencja – wypełniać wolę Bożą w odniesieniu do Kościoła – w niektórych wyzwała przekonanie o instytucjonalnej i organizacyjnej konieczności Kościoła, podczas gdy w innych powoduje przekonanie o konieczności zmian. Wydaje się, że powyższe stwierdzenie potwierdza coś, co jest zasadnicze dla prowadzenia konstruktywnego dialogu ekumenicznego, czyli dobrą wolę jego uczestników. Bez uznania

Na koniec warto wspomnieć o jeszcze jednym aspekcie Kościoła. Powiedziano już, jak ważną rolę w eklezjologicznych rozważaniach zajmuje miejsce Kościoła w Bożych zamierzeniach wobec świata i stworzenia. Cała natura, a więc wszystko to, czym Kościół jest, odzwierciedla się w jego misji w tym, czemu służy. Natura i misja Kościoła są więc nierozzerwalnie związane. Zauważono, że Kościół jako odbicie komunii Osób Trójcy Świętej ma manifestować miłosierdzie Boże względem człowieka i pomagać mu osiągnąć cel, do którego został stworzony. Cel ten określono jako chwalenie oraz uwielbianie Boga (*praise and glorify*) wraz z zastępami niebieskimi. Misję tę wypełniają członkowie Kościoła przez świadectwo życia oraz przez otwarte głoszenie Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie. Temu ma służyć Kościół. Z faktu, że Bóg pragnie zbawienia wszystkich ludzi, wyciągnięto wniosek, iż w jakiś sposób, niekoniecznie widoczny i oczywisty dla ludzkich oczu, Bóg dociera do tych, którzy w widzialny sposób nie są członkami Kościoła. Szanując elementy prawdy i dobra obecne w innych religiach czy u osób niereligijnych, Kościół uważa za swoją misję zapraszanie wszystkich do poznania i pokochania Jezusa Chrystusa⁴³. W tych spostrzeżeniach dostrzec można elementy nauki Soboru Watykańskiego II o kręgach przynależności do Ludu Bożego i ziarnach prawdy obecnych nawet w innych religiach⁴⁴.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że Kościół jest darem Boga, urzeczywistnieniem Jego zamysłu. Obrazem dominującym w dzisiejszej eklezjologii ekumenicznej jest komunია, której wzorem są wewnętrzne relacje Osób Trójcy Świętej. Ma się ona urzeczywistniać w relacjach między Bogiem a ludźmi oraz między ludźmi. Wyrazem tej eklezjologii jest dokument z Penang. Rzeczywistość Kościoła została przedstawiona jako dar, ale także zadanie, które ludzie mają wypełnić, uczestnicząc w zbawczym dziele Bożym. W tej perspektywie można także ujmować przymioty Kościoła, które mają źródło w Bogu, ale są także zadaniem dla ludzi. Ze względu na swój teandryczny charakter Kościół ma zarówno warstwę widzialną, instytucjonalną, jak i nieodłączną od niej warstwę duchową. Kościoła nie można odrywać od jego misji uczestnictwa w zbawczym dziele Boga.

szczerości intencji poszukiwania prawdy i woli Bożej trudno w jakikolwiek sposób otworzyć się na rozumienie rzeczywistości poddanej pod dyskusję. Por. komentarz do nr. 24, CTCV.

⁴³ Por. CTCV, nr 25.

⁴⁴ Por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele «Lumen gentium»*, nr 8.

Podsumowanie

Na podstawie powyższej analizy można stwierdzić, że najnowsze opracowanie eklezjologiczne, jakim jest dokument z Penang, stanowi wyraz tego, że uczestnicy dialogu ekumenicznego, choć w wielu punktach doktryny w dziedzinie eklezjologii bardzo się różnią, przez wieloletnie poszukiwania potrafili stworzyć w jakiejś mierze całościową wizję Kościoła, zakorzenioną w refleksji poszczególnych Kościołów i wspólnot, podjętą również w ramach wieloletniego procesu dialogu. Akcentowane elementy stanowią niejako wspólny mianownik eklezjologii. Tworzą je: ujmowanie Kościoła w perspektywie Bożego daru i ekonomii oraz historii zbawienia, Boże pochodzenie Kościoła, charakter jego przymiotów. Zgoda ta obejmuje również przyjęcie perspektywy komunii jako tej, która pozwala w najlepszy i najpełniejszy sposób ukazać bogactwo rzeczywistości Kościoła. Jak wykazano, owa perspektywa wyrasta z namysłu nad Pismem Świętym i dogmatem o Trójcy Świętej w łonie poszczególnych Kościołów, szczególnie katolickim i prawosławnym. Ponadto dokument *Ku wspólnej wizji Kościoła* uwypukla Boże działanie w Kościele. Jest on również biblijny. Z pewnością pomaga to znaleźć porozumienie z Kościołami, akcentującymi rolę Pisma Świętego w życiu Kościoła.

Wymienione także zostały pewne rozbieżności, szczególnie w kwestii tego, na ile wymiar instytucjonalny Kościoła został zamierzony i ustanowiony przez Boga, a co za tym idzie – w jakim stopniu może podlegać zmianom. Odnotowano także pewne zastrzeżenia co do określania Kościoła mianem sakramentu.

Trzeba jednak powiedzieć, że odnotowanie istniejących różnic zostało dokonane z dużą dbałością zarówno o syntetyczną prezentację poszczególnych stanowisk, jak i o poszanowanie wspólnot je reprezentujących. Prezentowane różnice mają istotne znaczenie ze względu na wagę kwestii, których dotyczą, eliminującą możliwość prostego kompromisu. Rozbieżności doktrynalne pogłębiane są przez różnice w nauczaniu etycznym.

Prowadzony przez lata dialog, którego omawiany dokument jest zwieńczeniem, pozwolił usunąć część różnic, wynikających z wzajemnego niezrozumienia. Ponadto przez wspólną refleksję ukazał perspektywy podobnego rozumienia wielu zasadniczych elementów eklezjologii. Nawet jeśli tak wiele jeszcze dzieli chrześcijan w ich rozumieniu Kościoła, to omawiany tekst pokazuje, jak wiele ich łączy. Wydaje się, że dokument z Penang stanowi też wezwanie dla wszystkich chrześcijan do nieustannego pogłębiania rozumienia

tego, jak wielkim darem Bożym jest Kościół i jak wspaniały był zamysł Boga, który stworzył człowieka jako zdolnego do komunii ze Stwórcą i z drugim człowiekiem. Dokument ten stanowi także wezwanie do dostrzeżenia w Kościele sposobów i przejawów Bożego działania, a nie tylko jego widzialnej struktury czy socjologicznego fenomenu.

~•~

STANISŁAW SADOWSKI

**Eklezjologia dokumentu Światowej Rady Kościołów
Ku wspólnej wizji Kościoła.
Część druga: Geneza i podstawowe tezy dokumentu**

Streszczenie

Artykuł zarysowuje proces dialogu, który doprowadził do przyjęcia dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła*, a następnie syntetycznie omawia jego strukturę. W głównej części następuje analiza zapisów dokumentu, dotyczących podstawowych założeń eklezjologicznych. Odnosi się je do nauki czterech wyznań i szuka odpowiedzi na pytanie o stopień zbieżności stanowisk, jaki uzyskano w dokumencie. Omawiany tekst nie stanowi deklaracji w pełni wspólnej wizji Kościoła, lecz jawi się jako owoc refleksji nad Kościołem, ujętym jako Boży dar oraz komunია z Bogiem i drugim człowiekiem. Tym samym stanowi wezwanie dla chrześcijan do pogłębiania rozumienia Kościoła i odkrywania w nim działania Boga.

Słowa kluczowe: dialog, eklezjologia, ekumenizm, Kościół, porównanie, Światowa Rada Kościołów.

STANISŁAW SADOWSKI

**Ecclesiology of the document of the World Council of Churches
„The Church – Towards a Common Vision”.
Part two: The origin and basic thesis of the document**

Abstract

The article outlines the process of dialogue that led to the adoption of the document *Towards a common vision of the Church* and then synthetically discusses its structure. The main part is the analysis of the document's records regarding the basic ecclesiological assumptions. They refer to the study of four denominations and seek answers to the question about the degree of convergence of positions captured

in the document. The text in question does not constitute a declaration of a fully shared vision of the Church, but it appears as a fruit of reflection on the Church, understood as God's gift as well as communion with God and another human being. Thus, it is a call for Christians to deepen the understanding of the Church and to discover in her the action of God.

Keywords: dialogue, ecclesiology, ecumenism, Church, comparison, World Council of Churches.